

ศึกษาวิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่คำ ตำบลอุ่มจาน
อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี
AN ANALYSIS STUDY OF THE WORSHIPPING PRINCIPLE TOWARDS
LOUNG PU KAM IN UMCHAN SUBDISTRICT, PRAJAKSILAPAKOM
DISTRICT, UDUONTHANI PROVINCE

¹พระครูโสภาสชัยรังษี ฐานิสฺสโร (แดงสนาม), ²บุญส่ง สินธุ์นอก และ ³สมเดช นามเกต
¹Phrakru Opaschairangsri Thanissaro (Daengsanam),
²Boonsong Sinthunok and ³Somdet Namket

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹arithat.loes@mcu.ac.th

Received: January 6, 2023; Revised: February 22, 2023; Accepted: March 25, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีสงฆ์
น้ำเปลี่ยนผ้าหลวงปู่คำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อศึกษา
วิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่คำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี เป็นการ
วิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีสงฆ์น้ำเปลี่ยนผ้าหลวงปู่คำ
ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ 1) หลักศรัทธา ซึ่งเกิดจากการที่
ประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชน วัด หน่วยงานภาครัฐ และผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใสสิ่งที่ตั้งงามของ
หลวงปู่คำ 2) หลักสามัคคีธรรม คือ ความสามัคคี ความพร้อมเพรียงกันทั้งของผู้จัดงานประเพณี
และผู้เข้าร่วมงานประเพณี 3) หลักกตัญญู คือ การแสดงออกถึงความกตัญญูของประชาชนใน
ชุมชน ผู้นำชุมชน วัด หน่วยงานภาครัฐ และผู้มีศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่คำ 4) หลักทาน คือ เป็นการ
ให้ทานด้วยทรัพย์สิน เงินทอง อาหาร สิ่งของ และทานด้วยการให้ชีวิต เป็นการงดเว้น จากสิ่งมี
เมา 5) หลักบูชา คือ มีการบูชาด้วยอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา วิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่คำ

¹นิสิต,หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี พบว่า 1) หลักศรัทธา เป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่คำ ความศรัทธาที่เกิดขึ้นได้สร้างเป็นอัตลักษณ์เชิงประจักษ์ อันจะเป็นการปฏิบัติตามคติความเชื่อที่จะสืบต่อกันไปในอนาคต 2) หลักสามัคคีธรรม เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคี ความพร้อมเพรียงกัน ความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นความสมานฉันท์ของ หมู่คณะ ที่ร่วมกันจัดงานประเพณีจนสำเร็จลุล่วงด้วยดีในทุกครั้ง 3) หลักกตัญญู เป็นการแสดงออก ถึงความกตัญญูทเวทิตาต่อหลวงปู่คำที่ควรกตัญญู ที่ซึ่งควรระลึกถึง และตอบแทน 4) หลักทาน เป็นการให้ทานด้วยทรัพย์สินเงินทองสิ่งของ อาทิ ต้นทาน ต้นเงิน และการแจกจ่ายอาหารหวานคาว 5) หลักบูชา มี 2 รูปแบบ คือ อามิสบูชา เป็นการบูชาด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน หรือสิ่งของและปฏิบัติบูชา เป็นการบูชาด้วยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติตามคำสอน มีการสวดมนต์ ไหว้พระ ปฏิบัติธรรม อุทิศถวายบุญกุศลแด่หลวงปู่คำ

คำสำคัญ : หลักการบูชา, หลวงปู่คำ

Abstract

This research is the qualitative research by having its purposes, that is, 1) to study the Dhamma Principle as appeared in the watering and clothe changing ceremony of Loun Pu Kam in Umchan Subdistrict, Prajaksilapakom District, Udonthani Province and 2) to analyze the worshipping principle of Loun Pu Kam in Umchan Subdistrict, Prajaksilapakom District, Udonthani Province. The results of the research are found that: The Dhamma principle as appeared in the ceremony of watering and clothe changing of Loun Pu Kam in Umchan Subdistrict, Prajaksilapakom District, Udonthani Province is; 1) the faith principle results from people in the community, community leaders, temples, state sectors and ones who have faith and confidence in Loun Pu Kam's goodness 2) the unity principle is the harmony and completement both originators and participators in the traditional participation 3) the grateful principle is the expression of the gratefulness of people in the community, leaders in community, temples, state sectors and ones who believe in Loun Pu Kam 4) the alms-giving principle is the donation by giving the property, money, food, things and giving the life and to refrain from astray 5) the worshipping principle is to worship with the donation of requisites and practice. The analysis of the worshipping principle of Loun Pu Kam in Umchan Subdistrict, Prajaksilapakom, Udonthani Province is found that: 1) the faith principle is the expression of faith towards Loun Pu Kam. The occurred faith creates the empirical self-identity by practicing in accordance with the faith that will continue in the future 2) the principle of unity is the expression of harmony, completion, generosity, confederation with staffs to originate the ceremony until completion in every time 3) the grateful principle is the expression of gratefulness towards Loun Pu Kam who should be grateful

and recollective and repayment 4) the giving principle is the donation of property, money, gold, things such as the giving pole with money, gold and distribution of foods 5) the worshipping principle is endowed with 2 formats, that is, the worshipping materiality is the worshipping with offerings such as flowers, joss sticks and candles, incense- sticks or things and worshipping practice is the Dhamma worshipping, that is, to practice the Buddha's teaching, to pay respect to the Buddha, Dhamma practice, donation of merits to Loung Pu Kam.

Keywords : worshipping principle towards, Loung Pu Kam

บทนำ

ความเชื่อ และศรัทธาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตให้ก้าวไปสู่ความเจริญงอกงามตามหลัก สัมมาปฏิบัติ คือ ปฏิบัติชอบด้วยสุจริตกรรมทั้ง 3 คือ กายสุจริต วาจสุจริต และมโนสุจริต คือ คิดดี พูดดีและทำดี หลักคำสอนที่เป็นสังฆธรรม เนื้อหาคำสอนจะเป็นหลักปฏิบัติของบุคคลในสังคม ในเชิงคติ ธรรมในการครองชีวิตทั้งชีวิตส่วนตัวและสังคมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) พุทธจริยธรรมของสังคม ได้แก่ คำสอนเรื่องศีลห้า การทำบุญ ความเคารพและการ บูชา 2) พุทธจริยธรรมของปัจเจกบุคคล ได้แก่ หลักปฏิบัติของผู้ปกครอง หลักปฏิบัติของสตรีและ บุรุษ หลักปฏิบัติของภรรยา รวมทั้งยังปรากฏหลักคำสอนเรื่องพุทธทำนายซึ่งเป็นการพยากรณ์เหตุการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในสังคมในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม (พุทธรักษ์ ปราบนอก, 2557) กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และประเพณีเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์ และมีความสำคัญ ต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ฯลฯ อันเป็นบ่อเกิดของ วัฒนธรรมของสังคมเชื้อชาติต่างๆ กลายเป็นประเพณีประจำชาติและถ่ายทอดกัน มาโดยลำดับ หากประเพณีนั้นดีอยู่แล้วก็รักษาไว้ เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากไม่ดีก็แก้ไขไปตามกาลเทศะ ประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอามาปฏิบัติที่ หลากหลาย เข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ ว่าเป็นวิถีแห่งชีวิตของสังคม โดยเฉพาะ ศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัดวาอารามต่าง ๆ ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึง อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวไทยให้ ความสำคัญในการบำรุง พุทธ ศาสนาด้วยศิลปกรรมทั้งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล (งามพิศ สัตย์สรวง, 2543: 28) ประเพณีของคนไทยจำแนก ออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) ประเพณีเกี่ยวกับวงจรชีวิต หรือครอบครัว (2) ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล (3) ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา การทำบุญตามประเพณี และ วัฒนธรรม อันเป็นรากฐานมาจากพุทธศาสนาต้องประกอบด้วยความรู้ ความเข้าใจถึง เป้าหมายที่ แท้จริงของพุทธศาสนา และวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องจึงจะเป็นการอนุรักษ์ พัฒนาประเพณี วัฒนธรรมตลอดจนจรรโลงรักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป (พวงผกา ประเสริฐศิลป์, 2541:99)

พระพุทธรูปที่ประชาชนให้ความเคารพบูชากราบไหว้ และให้ความศรัทธาเชื่อกันว่าหลวงปู่กำ อย่างมาก ชาวบ้านจะเชื่อว่าหลวงปู่กำจะให้ความคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่างๆ แก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีใดถ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านก็ได้พากันไปขอ “ฝน” เพื่อทำไร่นา หลังจากนั้นไม่นาน ฝนฟ้าก็ตกลงมาให้ชาวบ้านได้เห็นโดยจะมีการจุดธูปเทียนบานศาลกล่าวหลวงปู่กำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลให้ชาวบ้านได้ทำไร่นากันอีกด้วย และปรากฏว่าการทำไร่นาตามความปรารถนา สร้างความอัศจรรย์ใจต่อชาวบ้านอย่างยิ่ง โดยก่อนจะเปลี่ยนผ้าอังสะ และสร่งน้ำหลวงปู่กำนั้น ชาวบ้านก็จะร่วมกันแห่ผ้าอังสะรอบศาลาวัดจำนวน 3 รอบจากนั้นประธานในพิธีก็จะร่วมกันกล่าวคำอาราธนาหลวงปู่กำ และทำพิธีเปลี่ยนผ้าอังสะ โดยชาวบ้านบอกว่า การเปลี่ยนผ้าอังสะและสร่งน้ำถือเป็นประเพณีมีสการสร่งน้ำหลวงปู่กำเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้าน และเป็นการอนุรักษ์สืบสานประเพณีเก่าแก่ของท้องถิ่นเอาไว้ รวมทั้ง เป็นการส่งเสริมเผยแพร่งานประเพณีมีสการและสร่งน้ำหลวงปู่กำ ที่เป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองให้คงอยู่สืบไป สำหรับกิจกรรมในวันงานจะมีพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่บรรพชนในเมืองหนองหานลุ่ม การทำอาหารหรือขนมแปลกและใหญ่ที่สุดในโลก เพื่อแจกจ่ายให้ชาวบ้านที่มาร่วมในงานได้กินกัน โดยวันนี้ปรากฏการณ์ประชาชนจากทั่วสารทิศที่ศรัทธาแห่มาสร่งน้ำพระ และเปลี่ยนผ้าอังสะ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองเป็นจำนวนมาก ซึ่งชาวบ้านถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ของทุกปี และตรงกับวันวิสาขบูชา นับเป็นเรื่องราววัฒนธรรมประเพณีของคนอุดรธานี หากอยากไปเที่ยวและสักการะหลวงปู่กำก็แวะไปได้ที่บ้านดอนคง ต.อุมจาน อ.ประจักษ์ศิลปาคมได้ตลอดเวลา

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้เห็นถึงความเข้มแข็งในการสืบทอดประเพณีของ ชาวมุขมตำบลอุมจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี ซึ่งจะเป็นหนทางที่จะสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินชีวิตของประชาชนและ เพื่อการจรโลงพระพุทธศาสนา ที่มีคตินิยมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความสามัคคี ความศรัทธา การรักษาศิล ให้อยู่สืบไป ดังนั้น จึงต้องการทำการศึกษาวิจัยถึงหลักพุทธธรรมที่ ปรากฏในประเพณี พิธีสร่งน้ำเปลี่ยนผ้าหลวงปู่กำวันวิสาขบูชา ตำบลอุมจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี แล้วนำผลมาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การพิธีสร่งน้ำเปลี่ยนผ้าหลวงปู่กำ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่แก่ชุมชน และสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีสร่งน้ำเปลี่ยนผ้าหลวงปู่กำ ตำบลอุมจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่กำ ตำบลอุมจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่คำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้มีรูปแบบการวิจัย ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารที่เป็นปฐมภูมิประกอบการศึกษา ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารชั้นทุติยภูมิออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1.เอกสารชั้น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชน 2.เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหนังสือ และตำรา 3. เอกสารที่เป็นงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และดุชนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง 4. เอกสารทางวิชาการอื่น ๆ เช่น วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ ที่เกี่ยวข้อง

3. ศึกษาข้อมูลภาคสนาม จะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ปรับปรุงเป็นที่เรียบร้อยตามกรอบของการศึกษาวิจัย โดยใช้บุคคลที่ได้คัดเลือกโดยใช้เกณฑ์ ของการศึกษาเรื่องวิจัย ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ จำนวน 25 รูป/คน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือในทางวิชาการ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ครังนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง และผู้ช่วยเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม 1 คน เพราะการศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ประเด็นปัญหาเป็นตัวตั้ง แล้วหาคำตอบจากข้อมูลที่เก็บและรวบรวมไว้ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่ได้ตั้งไว้แล้ว ส่วนข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา วิธีการนำเสนอ เป็นการนำเสนอผลการวิจัยแบบเชิงพรรณนา (Descriptive) ต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่คำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี สรุปผล ดังนี้

1.หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่คำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี สรุปได้ว่า ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี ผู้ที่อาศัยในชุมชนแห่งนี้ได้ปฏิบัติธรรมหลักความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่คำอย่างเคร่งครัด ด้วยการนำสิ่งของมีค่าเข้ามาในงานพิธีกรรมการสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่คำ อีกทั้งไม่มีการ ทะเลาะกันไม่เล่นการพนัน และไม่มีการลักขโมย ชาวชุมชนอำเภอประจักษ์ศิลปาคมมีความศรัทธาต่อหลวงปู่คำเป็นอย่างมากประเพณีพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่คำนั้น เกิดขึ้นหลังจากบรรพบุรุษ ด้วยความรัก ความศรัทธา ความกตัญญูของประชาชนภายในพื้นที่อำเภอและในจังหวัด

อุดรธานี รวมทั้งเหล่าศิษยานุศิษย์ เพื่อเป็นแรงกำลังใจให้ประชาชนนั้นประกอบอาชีพในชุมชนด้วยความสุข ความมั่นใจ ความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่ย่า ได้แก่ 1) หลักศรัทธา เกิดจากการที่ประชาชนในตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม และในจังหวัดอุดรธานี รวมทั้งศิษยานุศิษย์มีความเลื่อมใสศรัทธาในประวัติศาสตร์ตำนานที่ดั่งงามของหลวงปู่ย่า 2) หลักความสามัคคี เป็นความพร้อมเพรียงกัน และความปรองดองกันของผู้ดำเนินการ จัดงานที่ประกอบด้วย วัด หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ประชาชน ผู้นำชุมชน ที่ร่วมกันทั้ง กำลังร่างกายช่วยงาน จิตอาสา กำลังทรัพย์ ข้าวน้ำ จานงานบรรลุผลสัมฤทธิ์ประสบความสำเร็จในทุกปีที่มีการจัดงาน ก็จะได้รับความสุขกันทุกคนที่ร่วมงาน 3) หลักความกตัญญู เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู ของประชาชนในตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม และในจังหวัดอุดรธานี รวมทั้งศิษยานุศิษย์ที่มีต่อหลวงปู่ย่า ที่เป็นการแสดงออกถึงการระลึกถึงบุญคุณในการที่ได้รับจากการจัดประเพณีพิธีกรรมสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่ย่า เช่น การที่ขอฝนให้ตกตามฤดูกาลได้ข้าวน้ำที่บริบูรณ์ การขนานเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพต่างๆ เป็นต้น 4) หลักทาน เป็นการให้ทานด้วยทรัพย์สิน เงินทอง อาหาร และสิ่งของ เพื่อให้งานประเพณีนั้นประสบความสำเร็จ และเป็นการบูรณะศาสนสถานภายในวัดให้เกิดความร่มรื่น สะดวกสบาย เป็นที่พักผ่อน และพระสงฆ์ภายในวัดนั้นเกิดการอยู่อย่างมีความสุข และ 5) หลักการบูชา เป็นการบูชาคุณด้วย อามิสบูชา คือ บูชาด้วยดอกไม้ รูปเทียน สิ่งของ เงินทอง บั้งไฟ ผ้าไตร รวมถึงธัมมบูชาเป็น การปฏิบัติธรรม

2. วิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่ย่า ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี จากการวิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่ย่า ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานีสรุปได้ ดังนี้

2.1 หลักศรัทธา ประเพณีพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่ย่าเกิดขึ้น เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่ย่า จึงมีประชาชนภายในชุมชนร่วมกับประชาชนภายในจังหวัดอุดรธานี หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนในพื้นที่ และผู้ที่มีความศรัทธาต่อองค์หลวงปู่ย่า จำนวนมากได้เดินทางมาเข้าร่วมงานประเพณีนี้อย่างคับคั่ง เป็นปรากฏการณ์ ของความศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่ย่า ความศรัทธาที่เกิดขึ้นได้สร้างเป็นอัตลักษณ์เชิงประจักษ์ด้วยการจัดงานประเพณีการเปลี่ยนผ้าครองหลวงปู่ย่า อันจะเป็นปฏิบัติตามคติ ความเชื่อที่จะสืบต่อกันไปในอนาคต เพราะเป็นประเพณีที่มีความผูกพันกับความสุขแลการประกอบอาชีพของประชาชนภายในอำเภอ ด้วยความเชื่อว่าจะนำพาชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ บุญกุศลจะเพิ่มขึ้นกับผู้ที่ร่วมทำบุญให้เกิดความสบายใจ มีความสุข ไม่มีเรื่อง เดือดเนื้อร้อนใจ เกิดสุขภาพกายที่แข็งแรง สุขภาพจิตที่แจ่มใส ในการดำเนินชีวิต และความมั่นใจในการประกอบอาชีพ

2.2 หลักสามัคคีธรรม ประเพณีพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่ย่าเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคี ความพร้อมเพรียงกัน ความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นความสมานฉันท์ของหมู่คณะที่ร่วมกัน ทั้งวัด หน่วยงานภาครัฐ ประชาชน ผู้นำชุมชน ที่ร่วมจัดงานประเพณีจนสำเร็จลุล่วงด้วยดีในทุกครั้ง โดยในงานจะมีคณะศรัทธาเข้าร่วมประเพณีเป็นจำนวนมากในทุกปี ทำให้เห็นถึงความสามัคคีที่เกิดขึ้นโดยความร่วมมือจากส่วนต่างๆ ความสามัคคีที่ ปรากฏนี้เป็นการความร่วมมือกัน

เพื่อสร้างประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวมหรือหมู่คณะ มีผลเป็น ความสุขกายสบายใจ ไร้ปัญหาแตกแยก ไร้ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันในโลกปัจจุบันและ โลกหน้า

2.3 หลักกตัญญู ประเพณีการเปลี่ยนผ้าองค์ของหลวงปู่ก่ำ และพระพุทธรูปภายในโบสถ์ เป็นการแสดงออก ถึงความกตัญญูตเวทีตาสอดคล้องกับศีลธรรมที่เป็นหัวใจหลักของชุมชนที่ควรกตัญญู ผู้ซึ่งควรระลึกถึงและตอบแทน ความกตัญญูนี้ เป็นการ สำนึกในบุญคุณที่ได้ดูแล อบรมสั่งสอน ปก ปักรักษาปลูกฝังในสิ่งที่ตั้งงามให้ลูกหลานชาวชุมชนภายในอำเภอ รวมทั้งภายในจังหวัดอุดรธานี ได้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา ขณะเดียวกัน คณะผู้มีความศรัทธาที่มีใช้ชาวชุมชนที่ได้เข้า ร่วมประเพณีนี้ ถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลผู้เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองอุดรธานีที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ที่ควรค่า แก่การบูชาเคารพนบไหว้

2.4 หลักทาน ทานที่ปรากฏในประเพณีพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่ก่ำ เปรียบเหมือน บันไดขั้นแรกที่จะนำขึ้นสู่สวรรค์ ทานที่ปรากฏในงานประเพณีการเปลี่ยนผ้าองค์ หลวงปู่ก่ำ ได้แก่ การให้ทานด้วยทรัพย์สินเงินทอง แก้วดี เพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการจัด งาน ให้ทานด้วยสิ่งของ เป็นการทานต้นทานและการแจกจ่ายอาหารให้แก่ผู้เข้าร่วมงานประเพณี อย่างไรก็ตาม การให้ทานที่บริสุทธิ์ สมบูรณ์นั้น ผู้ให้ทานต้องมีความเพียรพยายามที่จะให้ทานด้วยจิตที่บริสุทธิ์ ให้ด้วยความเต็มใจ เป็นการให้ด้วยความเสียสละ ให้เพื่อก่อเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ให้ด้วยความปรารถนาดี ทานที่ให้ไปจะเป็นเสบียงสำหรับนำไปใช้ในภายภาคหน้า

2.5 หลักบูชา หลักบูชาที่ปรากฏในประเพณีพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่ก่ำ มี 2 รูปแบบ คือ อามิสบูชา เป็นการบูชาด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน หรือสิ่งของ ซึ่งในงาน ประเพณีมีการถวายเครื่องไทยทานและธัมมบูชา เป็นการบูชาด้วยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติตาม คำสอน มีการสวดมนต์ ไหว้พระ ปฏิบัติธรรม อุทิศถวายบุญกุศลแด่หลวงปู่ก่ำ

จากการวิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่ก่ำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่เด่นที่สุดใน งานประเพณีพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่ก่ำ คือ หลักศรัทธา ทั้งนี้ พิจารณาได้จาก การที่มีประชาชนผู้มีศรัทธาได้เข้าร่วมประเพณีเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในทุกปี

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่ก่ำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์หลักการบูชาหลวงปู่ก่ำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี จากการศึกษานี้พบว่า ข้อมูลทั้งด้านเอกสารและภาคสนามผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

หลักศรัทธา ประเพณีพิธีสงฆ์เปลี่ยนผ้าหลวงปู่ก่ำเกิดขึ้น เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่ก่ำ จึงมีประชาชนภายในชุมชนร่วมกับประชาชนภายในจังหวัดอุดรธานี หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนในพื้นที่ และผู้ที่มีความศรัทธาต่อองค์หลวงปู่ก่ำ จำนวนมาก ได้

เดินทางมาเข้าร่วมงานประเพณีนี้อย่างคับคั่ง เป็นปรากฏการณ์ ของความศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่่า ความศรัทธาที่เกิดขึ้นได้สร้างเป็นอัตลักษณ์เชิงประจักษ์ด้วยการจัดงานประเพณีการเปลี่ยนผ้าครอง หลวงปู่่า อันจะเป็นปฏิบัติตามคติ ความเชื่อที่จะสืบต่อกันไปในอนาคต เพราะเป็นประเพณีที่มีความผูกพันกับความสุขแลการประกอบอาชีพของประชาชนภายในอำเภอ ด้วยความเชื่อว่าจะนำพาชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ บุญกุศลจะเพิ่มขึ้นกับผู้ที่ร่วมทำบุญให้เกิดความสบายใจ มีความสุข ไม่มีเรื่อง เดือดเนื้อร้อนใจ เกิดสุขภาพกายที่แข็งแรง สุขภาพจิตที่แจ่มใส ในการดำเนินชีวิต และความมั่นใจในการประกอบอาชีพ ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระภูเมธ สุมะโร (พูนสุวรรณ) (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพฤติกรรมของชาวพุทธที่มีต่อพระเจ้า เก้าตื้อ วัดสวนดอก เชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อหลักความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาและตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนาพบว่า ความเชื่อศรัทธาในพระพุทธรูปตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) หลังจากนั้น จึงมีการสร้างปฏิมากรรมลอยตัวอุทิศให้พระพุทธเจ้า เรียกว่า อุเทสิกเจดีย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเคารพกราบไหว้ในฐานะเป็นพุทธานุสสติ คือ เป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า แต่เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในดินแดนล้านนา ซึ่งมีความเชื่อดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว คือ ความเชื่อในเรื่องวิญญาณนิยม ความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดา และความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น กลายเป็นความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป โดยมีการสร้างเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ หรือเชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่เบื้องหลังพระพุทธรูป ซึ่งสามารถดลบันดาลพรต่าง ๆ ได้ เช่นเดียวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ตามที่ตนนับถือ ซึ่งจากผลการศึกษาความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธรูป พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนามากที่สุด และก็มีมีความเชื่อในความเชื่อดั้งเดิมมากเช่นเดียวกัน คือ มีความเชื่อในกฎแห่งกรรม (กัมมสัทธา) และเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) แต่ก็มีมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ (วิญญาณนิยม) และอำนาจเหนือธรรมชาติ (ธรรมชาตินิยม) ด้วยเช่นกัน จากผลการศึกษาพฤติกรรมที่มีต่อพระพุทธรูป พบว่า โดยส่วนใหญ่พุทธศาสนิกชนมีพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อพระพุทธรูปด้วยการกราบไหว้บูชา การบริจาคน้ำจืดในตู้บริจาคน้ำ แต่ยังมีส่วนหนึ่งที่มีพฤติกรรมปฏิบัติในความเชื่อดั้งเดิม คือ การอ้อนวอนขอพร และมีความเชื่อในเรื่องชะตาชีวิตด้วยการเสี่ยงเซียมซี (เป็นคำทับศัพท์ภาษาจีนแต่จำหมายถึง ใบทำนายโชคชะตาที่ต้องสั่นไม้ตีเสี่ยงทาย) สอดคล้องกับผลการสังเกต ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อกราบไหว้บูชา จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะและพฤติกรรมของชาวพุทธ พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความเชื่อตามหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม คือ เข้ามากราบไหว้บูชาพระพุทธรูป แล้วทำการสวดมนต์ขอพรและนั่งสมาธิ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ คือ เข้ามากราบไหว้บูชาและนั่งสมาธิ ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา มากกว่าการปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิม เนื่องจากมีเหตุผลเดียวกัน คือ การเข้ามาสักการะกราบไหว้เพื่อความสุขทางจิตใจ และได้มีข้อเสนอแนะว่า คณะสงฆ์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการสื่อสารความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติต่อพระพุทธรูป รวมไปถึงการจัดสถานที่และกิจกรรมในศาสนสถานที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนหลักศรัทธาที่ถูกต้อง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

หลักการบูชาหลวงปู่คำ ตำบลอุ่มจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี พบว่า 1) หลักศรัทธา เป็นการแสดงออก ถึงความศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่คำ ความศรัทธาที่เกิดขึ้นได้สร้างเป็นอัตลักษณ์เชิงประจักษ์ อันจะเป็นการปฏิบัติตามคติความเชื่อที่จะสืบต่อกันไปในอนาคต 2) หลักสามัคคีธรรม เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคี ความพร้อมเพรียงกัน ความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นความสมานฉันท์ของ หมู่คณะ ที่ร่วมกันจัดงานประเพณีจนสำเร็จลุล่วงด้วยดีในทุกครั้ง 3) หลักกตัญญู เป็นการแสดงออก ถึงความกตัญญูตเวทีต่อหลวงปู่คำที่ควรกตัญญู ที่ซึ่งควรระลึกถึง และตอบแทน 4) หลักทาน เป็นการให้ทานด้วยทรัพย์สินเงินทองสิ่งของ อาทิ ต้นทาน ต้นเงิน และการแจกจ่ายอาหารหวานกรว 5) หลักบูชา มี 2 รูปแบบ คือ อามิสบูชา เป็นการบูชาด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน หรือสิ่งของและปฏิบัติบูชา เป็นการบูชาด้วยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติตามคำสอน มีการสวดมนต์ ไหว้พระ ปฏิบัติธรรม อุทิศ ถวายบุญกุศลแด่หลวงปู่คำ

เอกสารอ้างอิง

- งามพิศ สัตย์สวณ. (2543). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระภูเมธ สุเมธี (พูนสุวรรณ). (2553). ความเชื่อและพฤติกรรมของชาวพุทธที่มีต่อพระเจ้าเก้าตื้อ วัดสวนดอก เชียงใหม่. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2541). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- พุทธรักษ์ ปราบนอก.(2557). พุทธธรรมในวรรณกรรมคำสอนอีสาน. *วารสารมนุษยสังคมศาสตร์*, ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2557

